

Huvila-aatetta tuki 1900-luvun alussa Keski-Euroopasta Suomeen levinnyt puutarha- ja esikaupunki-ideologia. Vuosisadan alussa suunnittelun alueen maisema muuttui voimakkaasti venäläisten toimesta aloitetun maalinnoitusketjun rakentamisen myötä. Rakentamisen yhteydessä kaadettiin runsaasti metsää, räjäytettiin kallioita ja tuhottiin linjalla sijaitsevia pihapiirejä.

Vartioharjun omakotialue on ikärakenteeltaan kerroksellinen. Jo 1930-luvulla alueelle rakennettiin työläisasuntoja ja seuraavalla vuosikymmenellä sinne rakentui huvilayhdyskunta. Asuinympäristö oli vehreä eikä rakennettuja puistoja tuolloin juurikaan ollut. Rakennuskannan ikä vaihtelee siis noin satavuotiaista aivan uusiin rakennuksiin.

Kontulan asuinalue, Puotinharjun itäosa ja pieni osa Mellunmäkeä rakennettiin 1960-luvulla. Kerrostalovoittoinen rakennuskanta sijoitettiin maastoon väljästi ja rakennusten väliin jätettiin metsäisiä alueita. Rakennusten tonteille kuului yleensä leikkipaikka. Kontulan ostoskeskus valmistui 1967.

Suurin osa Mellunmäestä rakennettiin 1970-luvulla. Mellunmäentien molemmille puolille ja 1960-luvulla rakennettujen asuinalueiden viereen rakennettiin tiiviitä asuinkortteleita. Metron päätepysäkin ympärille rakentui 1980- ja 1990-luvuilla tiivis asunto- ja liiketilakeskus, lisäksi Mellunmäen pohjoisosaan kohosi 1990-luvulla tiivis kerrostaloalue.

Linnanherran puiston ympärille rakennettiin 1990-luvulla pientaloalueita ja viime vuosien aikana Vartiokyläntien varrelle on noussut uusia kerrostaloja.

Suunnittelun alueen rakentumisen vaiheet on esitetty kartassa sivulla 15.

1.4.1. Esihistoria

Kiinteitä esihistoriallisia muinaisjäännöksiä suunnittelun alueelta ei ole löydetty. Lähimmät löydöt sijaitsevat Vartiokylänlahden pohjukan tutumassa, varsinaisen selvitysalueen kaakkoispuolella.

Valokuvia alueen eri aikakausien asutuksesta.

Yllä: Kontulan kerrostaloalueet rajautuvat lähes luonnontilaisiin viheralueisiin.

Alla: Westerkullan kartanon maita viljellään edelleen.

I.4.2. Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus

Ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä ja sotavuosien 1914–1918 aikana rakennettu Helsingin maalinnoitusketju lasketaan kuuluvaksi valtakunnallisesti merkittäviin kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin. Tämän lisäksi se kuuluu muinaismuistolain piiriin (1963/205). Linnoitusketju on osa kulttuurimaisemaamme. Linnoitusjärjestelmä on varsin laaja ja se ulottuu sekä Espoon että Vantaan puolelle. Linnoituskokonaisuus kuuluu laajaan puolustusjärjestelmään, jonka tehtävänä oli suojata Venäjän pääkaupunkia Pietaria sekä Suomenlahtea vihollisilta. Linnoituksen rakenteet ovat pääasiassa betonisia bunkkereita ja tykkiasemia sekä linnoitusten välisiä yhdysteitä, joita kutsutaan myös tykkiteiksi. Yhdysteiden pintarakenne oli joko makadamia (kivituhkaa) tai mukulakiveystä. Suurin osa tykkiteistä on hävinnyt ja osan päälle on rakennettu teitä. Mainittakoon Naulakalliontien, Kukanniityntien, Kiviportintien ja Riskutien pohjarakenteena olevat vanhat tykkitiet. Useimmat säilyneistä linnoituslaitteista sijaitsevat kallioisilla viheralueilla, kuten esim. Laakavuorella ja Kontionmäellä.

I.4.3. Kartanokulttuuri

Suunnittelualan ympärillä olleiden kartanoiden vaikutus näkyy edelleen alueen maisemassa. Vartiokylänlahden rannalla sijaitsevan Puotilan kartanon nykyinen päärakennus on rakennettu 1800-luvun alussa, mutta sen historia ulottuu 1500-luvulle saakka. Suurin osa Vartiokylästä on ollut Puotilan kartanon maita. Kartanolle johtava lehmuskujanne ulottuu edelleen suunnittelualueelle. Osa kujanteen puista on uusittu 1980-luvun alkupuolella.

Suunnittelualan koillispuolella sijaitseva säteritilana toiminut Westerkullan kartano on perustettu 1600-luvulla. Helsingin ja Vantaan raja-alueella viljellään edelleen kartanolle kuuluneita pelloja, joten Westerkullan kartano Vantaalla ja sen vieressä, Helsingin puolella oleva Nybondaksen tila vaikuttavat edelleen Helsingin itäisen sisääntulon maisemaan. Itäväylän pohjoispuolella on avoin peltomaisema puukujanteineen ja eteläpuolella avoin luhtaniitty.

Mellunkylän alueella on säilynyt nykypäivään saakka viisi oletettavasti jo keskiajalla toiminutta tilaa: Borgsin ratsutila, Fallbacka, Uppby, Utbyggas ja Nybondas, joista Nybondas sijaitsee suunnittelualueella. Nybondaksen tilan ympäristössä harjoitetaan edelleen maanviljelyä ja se onkin nykyään alueen maisemakuvassa merkittävin kulttuurihistoriallinen aluekokonaisuus. Tilan pihapiiri kasveineen ja rakenteineen on kuitenkin ränsistynyt. Kasvillisuus, puukujanteet

Viereisellä sivulla:

1. Suunnittelualue oli 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa hyvin harvaan asuttua. (ote Kuninkaankartastosta suunnittelualueelta)

2. 1900-luvun puolivälin lähestyessä viljelyala on jo pienentynyt ja asutus alkanut lisääntyä. (ote retkeilykartasta vuodelta 1945)

3. 1950- ja 1960-lukujen taitteessa Vartiokylän omakotiasutus oli jo varsin tiivistä ja myös Mellunkylän puolelle oli kehittynyt yhtenäisiä pientaloalueita. (ote peruskarttalehdistä vuosilta 1954, 1955 ja 1957).

4. Nykypäivänä suunnittelualue on vihreä, mutta varsin tiiviisti asuttu. (kooste peruskarttalehdistä).

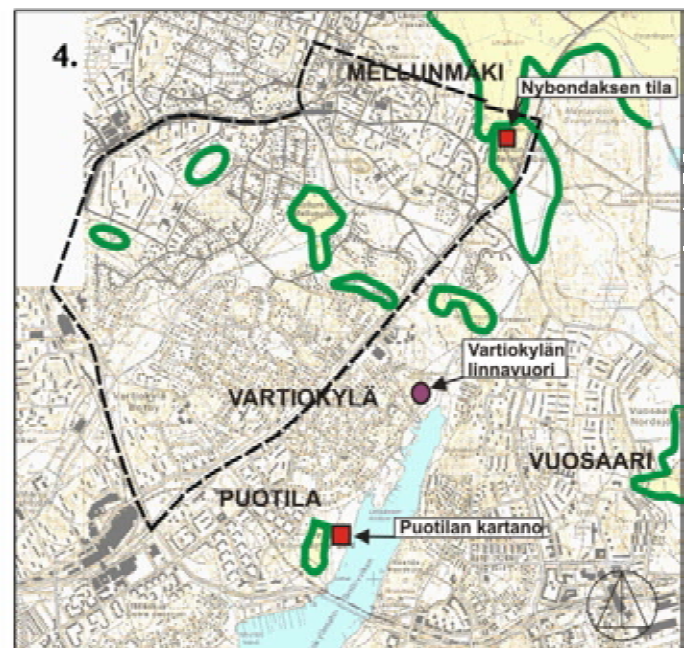
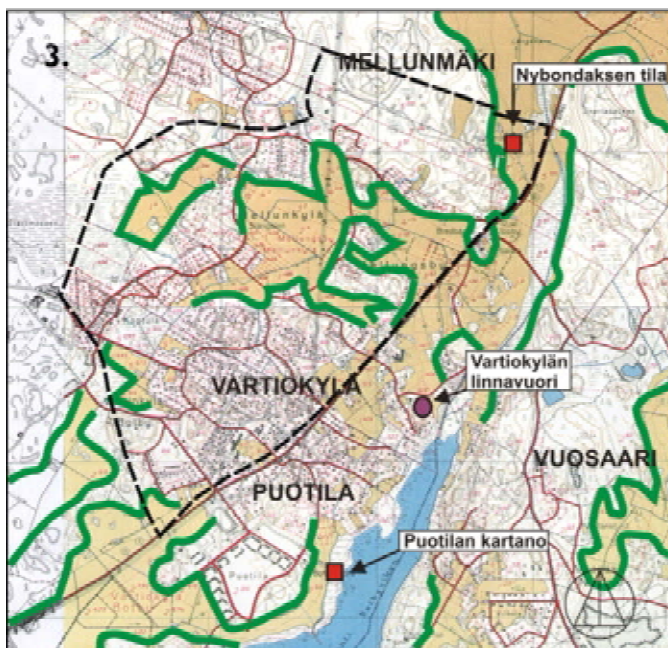
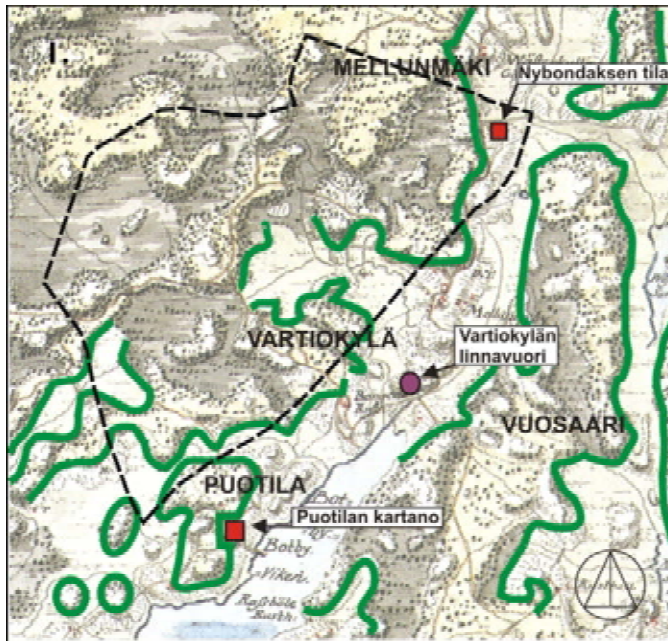
Maanmittauslaitoksen digitaalinen peruskartta 1: 20 000. Karttalehdet no 2034 06, 2034 09 ja 2043 07.

Maanmittauslaitos, lupa nro 213/MYY/05.

ja aidanteet ovat myös laajemmalla alueella huonokuntoisia. Nybondaksen ympäristöön laadittiin vuonna 2002 hoito- ja kehittämissuunnitelma (Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 2002: 15).

Mellunkylä on yksi Helsingin pitäjän vanhoista kylistä. Kylän keskus sijaitsi 1700 luvulla nykyisten Naulakalliontien ja Kallvikintien risteuksen paikkeilla Vartiokylän alueella. Kartta kuuluu kansallisarkiston kokoelmiin.

Maiseman kehitysvaiheita

- Tarkastelualueen raja
- Kartano tai merkittävä tila
- Muu merkittävä kohde
- Tärkeä avoimen maiseman reuna

1. 1700- ja 1800-lukujen vaihde

2. 1945

3. 1950- ja 1960-lukujen vaihde

4. Nykypäivä

1.4.4. Maiseman vaiheet

Maisemassa voi edelleen nähdä jääkauden ja sen jälkeen seuranneen muinaisen Itämeren vaikutuksia. Uudenmaan rannikon ruotsalaisasutus sijaitsi Litorinameren rannalla noin 7500 vuotta sitten. Rantaviiva oli tuolloin 34 m nykyisen merenpinnan yläpuolella. Nyt käsiteltävän suunnittelualan alavimmat osat, mm. pellot ja niityt, olivat tuolloin meren alla ja korkeimmat kallioharjat muodostivat saariston. Meren pinta oli vielä 1000 vuotta sitten kolme metriä nykyistä korkeammalla. Kallioisten mäkien rinteillä on nykyäänkin kookkaiden luonnonkivien vyöhykkeitä, jotka mahdollisesti ovat jäänteitä muinaisrannasta. Kaskiviljely vakiintui Vartiokylän ympäristössä noin 2300 vuotta sitten. Metsästys ja merenpyynti olivat kuitenkin vielä tuohon aikaan alueen pääelinkeinoja.

Suunnittelualan eteläpuolella sijaitseva Vartiokylänlahti oli viikinkiajalla (793-1066) osa tärkeää vesireittiä, joka kulki Vartiokylänlahdelta edelleen Broändan puroalaakson kautta Mellunkylän ja Westerkullan kartanon ohi Västersundomin lahteen.

1700- ja 1800-lukujen vaihteessa suunnittelualueella oli varsin vähän asutusta. Westerkullan kartanon ja Puotilan kartanon sekä joidenkin suurempien tilojen vaikutus oli jo tuolloin muokannut maisemaa voimakkaasti. Luoteesta Mellunkylän poikki Broändan puroon laskevan Mellunkylän puron ympärillä avautui laaja avoin maisema. Toinen avoin maisema-alue sijaitsi alueen eteläosassa, Puotilan kartanon länsipuolella. Myös Westerkullan kartanon laajat avoimet alueet ulottuivat suunnittelualueelle saakka, Nybondaksen tilan molemmille puolille. Suurin osa avoimista alueista oli niittyjä ja viljelyksessä olevat pellot sijaitsivat yleensä rakennusten läheisyydessä. Vasta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa peltoala kasvoi niittyalaa suuremmaksi. Maaston korkeilla kohdilla kasvoi metsää.

1900-luvun alkuvuosikymmeninä asukasmäärä lisääntyi ja tieverkko kehittyi voimakkaasti. Itäväylä, entinen Porvoontie, toimi päätienä lounaasta koilliseen. Suunnittelualueella risteili päätien lisäksi lukuisia pienempiä teitä, jotka yleensä noudattivat maaston muotoja. Tykkiteistä tuli osa maisemaa ja tieverkkoa. Tuolloin lähinnä teiden varret sekä niittyjen ja peltojen reuna-alueet olivat asuttuja. Ainoa tiivis asuinalue, Marjaniemi jää selvitysalueen ulkopuolelle lounaaseen. Marjaniemen rakentumisella on ollut suuri vaikutus myös suunnittelualan julkisen liikenteen kehittymiseen.

Linnanpelto 1970-luvulla

Suunnittelualueen rakentamisvaiheet

1930-luvun lopulla asukasmäärä lisääntyi entisestään ja suunnittelualueelle alkoi muodostua tiiviimpiä asutuskeskittymiä. Kaikista tiiviimmin rakennetut alueet jäivät kuitenkin suunnittelualueen ulkopuolelle, siis Itäväylän eteläpuolelle Puotinkylän ja Marjaniemen alueille.

1940- ja 1950-lukujen aikana suunnittelualueelle muodostui monin paikoin myös tiiviimmin rakennettuja omakotialueita, missä vain korkeimmat kallioalueet jäivät rakentamatta. Tieverkko kehittyi vastaamaan tiheän asutuksen vaatimuksia. Mellunkylä oli edelleen harvaan asuttu ja viljellyt pellot hallitsivat maisemaa. Asutuksen lisääntymisen myötä alueelle rakennettiin uusia kaupunkeja ja kouluja. Viheralueet säilyivät pääasiassa luonnontilaisina metsinä. Puotilaan, Itäväylän eteläpuolelle rakennettiin kerrostaloalue.

Kohti **1960-lukua** tultaessa tiivis omakotirakentaminen laajeni kohti Kontulaa ja Mellunmäkeä. 1960-luvulla rakentui Suomen suurin lähiö, Kontula ja **1970-luvulla** rakennettiin suurin osa Mellunmäen kerrostaloalueesta. Samalla tieverkko kehittyi monin paikoin nykyiseen asuunsa. Rakentamisen tiivistymisestä huolimatta vielä **1980-luvulla** avoimia niittyjä ja peltolaajoja oli Nybondaksen tilan ympäristön lisäksi Vartiokylässä ja Kontulassa pienemmillä alustoilla. Viime vuosikymmenen aikana rakentaminen on ollut melko vähäistä. Teiden parantamisen myötä suunnittelualuetta rajaavat tiet ja kadut ovat kehittyneet voimakkaasti aluetta rajaaviksi elementeiksi. Metron rakentamisen myötä vaikutus vielä voimistui.

Vanhimmat jäljellä olevat rakennuskannaltaan yhtenäiset aluekokonaisuudet edustavat 1940- ja 1950-lukujen sodan jälkeistä jälleenrakennuskautta. Keskeisimmät osat koostuvat ikärakenteeltaan kerroksellisesta rakentamisesta ja vain pieni osa suunnittelualueen rakennuskannasta on peräisin 1980-luvulta tai sen jälkeiseltä ajalta.